

Спеціальне врегулювання даної обставини ґрунтується на бездіяльності осіб, які зобов'язані були, згідно з Законом України «Про психіатричну допомогу», вимагати у судовому порядку визнання такої особи недієздатною. Тому суду надається право постановити рішення про відшкодування шкоди, завданої такою особою, на її чоловіка (дружину), батьків, повнолітніх дітей. Проте правила даної норми передбачають вимоги, яким повинні відповідати дані особи на момент завдання шкоди: а) бути повнолітніми та працездатними; б) проживати разом з цією особою; в) знати про її психічний розлад або недоумство [3, с.955].

Коли відшкодування шкоди не ставиться законом в залежність від наявності вини в діях правопорушника, на таких осіб можливо покладення обов'язку по відшкодуванню шкоди, вважала Т.В.Блінова [4, с.100]. При цьому визнання їх зобов'язаними відшкодувати шкоду слугує з одного боку, виразом державного примусу, реакцією у відповідь держави на неправомірну поведінку недієздатної особи чи особи, яка не усвідомлювала значення своїх дій чи не могла керувати ними. В зобов'язаннях із заподіяння шкоди законодавець притримується системи генерального делікту, в силу якого будь-яке заподіяння шкоди вважається протиправним, за винятком випадків, коли особа була уповноважена на таку дію [2, с.426]. З іншого боку, вважав С.С.Алексєєв, притягнення осіб, недієздатних усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними внаслідок душевної хвороби чи недоумства до обов'язку відшкодувати шкоду є інакшою правовою формою, окрім відповідальності, відновлення майнового становища потерпілого, мірою його захисту [5, с.173]. З нашої точки зору, нездатність особи усвідомлювати скоювані дії призводить лише до того, що належний йому обов'язок виконує опікун (чи інша особа) за рахунок майна цієї особи. У зв'язку з цим не виключається можливість визнання такого громадянина зобов'язаним відшкодувати шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, так як ст.1187 ЦК України не ставить виникнення такого обов'язку в залежність від вини заподіювача.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. – К. - 2012. – Видавець ПАЛІВОДА А.В.- 380 с.
2. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник (2-е вид. Змін. та доп. /За заг. ред. С.С.Бичкової. – К. – КНТ. – 2008. – 498 с.
3. Цивільний кодекс України: Коментар /За заг.ред. Є.О.Харитонова, О.М.Калітенко. – Одеса. – Юрид.літ. – 2004. – с.1112.
4. Блінова Т.В. Основание ответственности опекунов за вред, причиненный душевнобольными или слабоумными //В кн. Проблемы совершенствования гражданско-правового регулирования. – Томск. – 1991. – Изд-во Томск.ун-та. – с.100-110.
5. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Т.1. Свердловск. – 1972. – 395 с.

Вимога про визнання договору неукладеним як різновид позову про визнання

Нечипоренко О.І., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
ННІП НАВС

Сьогодні у числі першочергових запитів українського суспільства – необхідність змін у такій сфері державної діяльності як правосуддя. Важливим кроком на шляху приведення вітчизняної системи судового

захисту, зокрема, цивільного судочинства до європейських стандартів є зміни у фаховому світогляді юристів. «Сучасний рівень професіоналізму судової практики, який має формуватися під впливом ідеї, принципу верховенства права, безперечно передбачає виведення стану правореалізації на рівень розмежування судового тлумачення позитивного та природного права» [1; с. 115].

Розпочатий рух до відмови судів від суто позитивістського тлумачення у правозастосуванні можна охарактеризувати як повільний, складний і неузгоджений. Це добре простежується на прикладі визнання договору неукладеним. П. 1 ч. 2. ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначає судовим способом захисту визнання права [2]. З урахуванням стійкості традиції позитивістського тлумачення зрозуміло, що відсутність законодавчої норми, яка б прямо (дослівно) закріплювала визнання договору неукладеним як спосіб захисту цивільних прав та інтересів для багатьох правників створює можливість стверджувати, що такий спосіб захисту не передбачений законом. Така позиція превалює у суддівському середовищі, що на практиці призводить до відмови у позові через невідповідність «можливим способам захисту цивільних прав та інтересів, передбачених законом» (п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ВСУ) «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 р. № 9) [3]. Хоча розгляд і вирішення такої вимоги законом не заборонено.

Інша частина фахівців з права відмічає схильність судової практики до обмежувального тлумачення поняття визнання права. Вивчення судової практики свідчить, що у кінцевому підсумку, це веде до обмеження доступу до правосуддя. Підтримки заслуговує судження, що відповідає природно-правовому розумінню визнання права як способу захисту цивільних прав та інтересів. В цьому контексті визнання права розглядається вченими «як родове поняття, що охоплює собою такі видові поняття як визнання (наявності) права, визнання правочину недійсним, визнання правочину дійсним, визнання факту існування правовідносин між сторонами, визнання факту відсутності правовідносин, визнання зобов'язання невиконаним, визнання обов'язку (обов'язків) іншої особи, визнання іншої особи такою, що втратила право. Такі формулювання способів захисту права є лише конкретизацією такого способу захисту цивільного права як його визнання і не можуть кваліфікуватися як неприпустиме поширювальне тлумачення п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК» [4; с. 128-129].

ВСУ останнім часом також відмовляється від вузького тлумачення «визнання права». У постанові ВСУ у справі № 6-134цс12 від 21.11.2012 р. вказується, «Згідно п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України одним зі способів захисту цивільних прав та інтересів є визнання права, що в рівній мірі означає як наявність права, так і його відсутність або й відсутність обов'язків» [5]. Із тексту постанови ВСУ у справі № 6-20цс11 від 21.05.2012 р. також випливає, що обмежене тлумачення судом ст. 16 ЦК України призводить до неправомірної відмови особі в реалізації її права на судовий захист [6].

Як юрисдикційний спосіб захисту, визнання права може бути реалізованим у разі звернення заінтересованої особи до суду шляхом подання позовної заяви.

Ми вважаємо, що вимога про визнання договору неукладеним являє

собою різновид позову про визнання, який (у групі з позовом про присудження та перетворювальним позовом) традиційно виділяється у теорії цивільного процесуального права при класифікації позовів за процесуальною ознакою, у якості якої виступають процесуальна мета і предмет позову (або за способом процесуального захисту, який відображається у змісті позову залежно від характеру матеріально-правової вимоги).

Залежно від мети, яку має позивач, позови про визнання поділяються на позитивні (спрямовані на встановлення факту наявності спільних прав і юридичних обов'язків, тобто правовідносин, що пов'язують сторони, між якими виник спір (позивача й відповідача)) й негативні (коли позивач вимагає підтвердження судовим рішенням відсутності суб'єктивних прав і юридичних обов'язків (правовідносин, що пов'язують сторони спору)).

Невизначеність щодо наявності прав і обов'язків за спірним договором, породжує інтерес у захисті. Тому **метою** позову про визнання договору неукладеним є ліквідація спірності (невизначеності) права задля: забезпечення його безспірності на майбутнє, попередження порушення права позивача, надання стабільності його правовому становищу.

Підставою позову про визнання договору неукладеним слугують факти, що заперечують виникнення спірного договору (внаслідок яких спірні правовідносини, за ствердженням позивача, не могли виникнути), а також факти, які підтверджують порушення прав позивача (якщо таке порушення вже сталося).

Зміст позову про визнання договору неукладеним є вимогою до суду про захист цивільних прав та інтересів шляхом визнання права (відсутності правовідношення: суб'єктивного права чи обов'язку, яке ґрунтується на факті укладення договору).

Ухвалене судове рішення про визнання договору неукладеним означає владне підтвердження відсутності між позивачем і відповідачем прав та обов'язків. Таке рішення не зобов'язує відповідача здійснити ту чи іншу дію на користь позивача, але робить безцілним висунення до позивача необґрунтованих вимог за неіснуючим договором, чим змушує відповідача утриматись від дій, які могли б зачіпати законний інтерес позивача.

Виконавче провадження можливе у випадку необхідності виконання судового рішення у частині, що стосується розподілення судових витрат.

Тож визнання договору неукладеним, попри те, що буквально текстуальний вираз у законодавстві такого способу захисту відсутній, слід кваліфікувати як спосіб захисту цивільних прав та інтересів передбачений п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України. Ним може скористатись позивач, переслідуючи мету ліквідації спірності (невизначеності) права задля: забезпечення його безспірності на майбутнє, попередження порушення права, надання стабільності своєму правовому становищу шляхом звернення до суду у формі негативного позову про визнання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Курс цивільного процесу : підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними [Електронний ресурс] : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6

листопада 2009 р. № 9. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

4. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 1. – К. : А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 928 с.

5. Постанова Верховного Суду України у справі № 6-134ц12 від 21 листопада 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/6230D62B44B07B0DC2257AEF003DC5C9?OpenDocument&Highlight=0,%E2%E8%E7%ED%E0%ED%ED%FF&](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/6230D62B44B07B0DC2257AEF003DC5C9?OpenDocument&Highlight=0,%E2%E8%E7%ED%E0%ED%ED%FF&)

6. Постанова Верховного Суду України у справі № 6-20ц11 від 21 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/774b3fa003d1714ec2257a1a004625a4?OpenDocument>

Забезпечення прав біженців на шляху до Євросоюзу

Лінік Є.П., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПІ НАВС

На шляху до євроінтеграції України питання захисту прав людини посідають одну з ключових позицій для представників ЄС. Разом з тим, на думку Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Україна стає небезпечною державою для шукачів міжнародного притулку та статусу біженця, які прагнуть дістати прихисток, зокрема втікаючи від політичних переслідувань у себе вдома. Нажаль, система притулку в нашій країні досі потребує фундаментального поліпшення, оскільки не гарантує належного захисту проти екстрадиції і не забезпечує біженцям можливості розгляду їхніх заяв у межах ефективного та, що головне, справедливого процесу.

Репутація держави, недружньої до біженців і шукачів притулку, вкотре змушує задуматися про ступінь її неповаги до основоположних прав людини. Проводячи таку політику, вона відмовляє собі в місці поміж цивілізованих країн, які поважають міжнародне право, і таким чином ставить чергову перепону на шляху до повної лібералізації візового режиму з ЄС.

Проблеми, з якими стикаються особи на шляху здобуття статусу біженця в Україні, мають комплексний характер. Зокрема, як каже регіональний представник Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у Білорусі, Молдові та Україні Олдріх Андрісек, «довготривала адміністративна реформа, що перебуває в процесі впровадження в Україні, є лише однією з цілої низки труднощів». На його думку, занадто багато людей у нашій країні й далі помилково думають, що біженці є просто мігрантами в пошуках кращого життя.

Досі в Україні не розроблено та не імplementовано в цій царині ефективне законодавство. Попри новий Закон «Про біженців та шукачів притулку» (2011 р.), відповідні процедури, як і раніше, не відповідають міжнародним стандартам. Зокрема, особам без документів, які шукають притулку, загрожує затримання терміном до 12 місяців у пунктах перебування нелегалів (утримання однієї особи на рік обходиться